

MĂRTURII DIN PATRIMONIUL CULTURAL-NAȚIONAL CU REFERIRI ASUPRA LUPTELOR DE CLASĂ DIN MOLDOVA PRIMII JUMĂTĂȚI A SECOLULUI AL XVII-LEA MANIFESTATE SUB FORME AȘA-ZISE INFERIOARE

ALEXANDRU LIGOR

Luptele de clasă¹ s-au manifestat în Moldova primei jumătăți a veacului al XVII-lea, ca de altfel în toate țările române în evul de mijloc, sub multiple forme (plângeri adresate domniei, judecăți, refuzul de a plăti dările sau de a munci pământul feudalilor, fuga de pe moșie, răzmerițele sau gilceville, răscoalele ș.a.).

Mărturiile vremii (în special documentele) ne obligă a socoti luptele sociale din Țara Moldovei în răstimpul amintit ca un fenomen neîntrerupt, deși intensitatea lor în anumite perioade este diferită. Spre pildă, pînă la domnia lui Vasile Lupu au loc cîteva frământări sociale violente²; în anii 1634—1650 nu se constată puternice răbufniri ale nemulțumirilor populare, realitate datorate și politicii fiscale, abile, a domnitorului țării, prosperității Moldovei, liniștii din afară ș.a.m.d.

Rezistența obștii țărănești împotriva tendinței de aservire este impresionantă. Obștea constituie de fapt, „în statul feudal o frîntură de adevărată orînduire gentilică sub forma comunității de matcă, dînd astfel, chiar în timpul celei mai aprige iobăgii medievale, clasei asuprite, țărănimii, o coeziune locală și un mijloc de rezistență pe care nu l-au găsit de-a gata nici sclavii antici, nici proletarii moderni”³.

Plîngerile țăranilor liberi adresate autorităților (inclusiv domnului) și judecățile în fața divanului domnesc sînt fapte aproape cotidie-ne. Țăranii se plîng voievodului nu numai împotriva feudalilor locali, laici și eclesiastici, dar și împotriva dregătorilor (din pricina frecvențelor abuzuri ale acestora), în contra marilor negustori și altor categorii sociale suprapuse. „Pe nime să nu fătăriți” spune domnul în actele adresate slugilor sale chemate să cerceteze o pricină sau alte. În „Prefața” *Cărții românești de învățătură* (Iași, 1646) se explică apariția ei : „Și mai vrătosu vădzându nedreptățile și asuprelele mișailoru, care le facu cei neînvățați și neînțelegătorii” ; „diregătorii și giudețele de pre la toate scaunele Moldovei...”⁴. Deosebit de prețioasă este afirmația unor săteni care se plîng la domnie împotriva boierului Chiriță Dumitrache, pentru că le cotropiseră pământul „după obiceiul celor mari și puternici”⁵ (subl. n.). Și în timpul domniei lui Vasile Lupu plîngerile țăranilor erau îndreptate în special împotriva marilor boieri : Dumitru

Buhuș⁶, Toma Cantacuzino⁷, Ștefan Moimăscul⁸, Clogolea Pătrașco⁹, Dumitrașco Soldan¹⁰, Savin și Lupu Psăjescu¹¹, Ștefan Boul¹², Caracăș¹³ și alții. Plingerile și judecățile priveau însă și mănăstirile, episcopiiile și mitropolia care, la rindu-le, încălcau drepturile și stăpînirile răzeșești. „Sărmanii supuși blestemă și-i afurisesc” pe înalții clerici, observa P. D. Bakšic în anul 1641¹⁴. Dintre cunoscutele și atît de frecvente procese avute de mănăstiri amintim doar pe cele intentate de sătenii din Dărmănești¹⁵, Munteni¹⁶, Ionășești¹⁷, Vînători¹⁸. Răzeșii se ridicau și împotriva tendințelor acaparatoare ale marilor negustori¹⁹. Se opuneau acelorași tendințe — nu odată materializate de către marii feudali — și țirgoveții; așa, cei din Cernăuți²⁰, Tecuci²¹, Tg. Frumos²², Tg. Piatra²³, Fălciu²⁴, Siret²⁵, Roman²⁶ ș.a.m.d. Dintre orașele actualului județ Vaslui, unde luptele de clasă au fost mai puternice, numim Huși (mai ales prin manifestarea contradicțiilor dintre țirgoveți și episcopie). De exemplu, în 22 noiembrie 1629 Alexandru, domnul Moldovei porunca marelui pitar Ionașcu Cehan să hotărînicească moșia Broșteni dinspre Huși, ce-a fost danie domnească către episcopie, deoarece hotarele ei, cu vii, mori și grădini au fost împresurate de orășenii din Huși; se menționează, totodată, fuga de acolo a sătenilor sărăciți; în 11 aprilie 1645 Vasile Lupu scria șoltuzului și pîrgarilor din țirgul Huși să-i dea înapoi lui Ghedeon, noul episcop al Hușilor, toți vecinii și poslușnicii luați de la episcopie de către țirgoveți²⁷ ș.a. Luptau, de asemenea, pentru menținerea condițiilor stabilite inițial (la așezarea lor pe moșiile feudale), coloniștii²⁸.

Un act deosebit de important privind lupta maselor populare împotriva feudalilor datează din 4 noiembrie 1614. Este emis de Ștefan Tomșa la Iași. Domnul judecă pricina dintre răzeși (peste patruzeci) cu Nădăbaico, fost vornic pentru două sate (Giordzești și Vitirojii, pe Polocinul de mijloc). Tomșa se va situa de partea boierului împotriva răzeșilor despre care spunea că, după pierderea procesului, „au fost rușinați și purtați de gît prin tot țirgul și li s-au tăiat nasurile și urechile aceloră dintre ei, care erau mai de cinste”.²⁹

Nu puține conflicte de proprietate au loc și în fostul ținut al Vasluiului, în prima jumătate a veacului al XVII-lea (exemplu în satul Leucușani)³⁰.

Printre izvoarele istorice deosebit de prețioase prin informațiile ce cuprind asupra luptei de clasă în care erau angrenați vecinii, țirgoveții și înaltul cler, datează, probabil din anul 1612, august 12. Episcopul de Roman și tot soborul se plîng domnului că, deși au un sat, Poslușnicii, și au adus acolo de mult mai mulți oameni care pînă acum au ascultat de episcopie, „îi turbură șoltuzul și pîrgarii și vor să-i tragă să fie cu țirgul, cum n-au fost ei niciodată”. Și mai departe: „Deci, domnia mea am lăsat pe toți oamenii să-și ia vecinii care au fugit din zilele lui Constantin voievod, iar pe acei care au fugit mai de mult să-și lase în pace, să fie unde sînt. De aceea, dacă vei vedea această carte a noastră (poruncește domnul, n.n.), tu să cercetezi dacă nu va fi fugit vreun om din țirg la Poslușnicii sfintei episcopii în zilele lui Constantin voievod, iar țirgoveții să aibă a-l lua pe acela îndărăt, iar dacă va fi mai de mult, să aibă a-i lăsa foarte în pace. Iar dacă va fi altfel, iar ei să vină să fie de față înaintea noastră cu părintele și

rugătorul nostru, Mitrofan episcopul“. În fine : „Alta, iarăși ni s-a ȣe-luit, zicind că merg și se suie în clopotniță și strigă cu glas mare că nu este episcopie, ci cărvăsărie“³¹.

Refuzul de a plăti dările, de a munci pe domeniul feudal, fuga de pe moșie constituie forme importante ale luptei maselor populare împotriva asupririi, frecvent întâlnite și în Moldova acestor cincizeci de ani.

La începutul secolului al XVII-lea în Moldova vecinii erau legați de glie. Spre deosebire de Țara Românească, aici, datorită și intensității luptelor sociale, legarea de glie „nu a fost definitivă și necondiționată“ ci, „era legată de recensământul contribuabililor și de anumite termene stabilite de lucru“³².

Dintre actele prin care se stabilesc termene de prescripție pentru ȣăranii care fugeau de pe moșia feudală, amintim pe cele cinci din prima jumătate a secolului al XVII-lea : 1612 (termen — 6 ani), 1622 (termen — 11 ani), 1626 (termen — 1 an), 1628 (termen — 7 ani), 1634 (termen — 5 ani)³³.

Fugeau de pe moșia feudală și ȣăranii săraci liberi (din punct de vedere juridic) : fuga era individuală³⁴ sau în grup (ca cei zece ȣărani din Crăciunești)³⁵.

Și în privința vecinilor care nu mai suportau regimul la care se încerca a fi supuși, pe lângă părăsirea în mod individual a domeniului feudal, se constată și fuga colectivă.

Actele vremii menționează uneori ca vecinii să fie aduși pe domeniul vechilor stăpîni „cu ștreangul de git“³⁶ sau „de grumazi“³⁷. Dintre documentele emise în anii domniei lui Vasile vodă și care se referă la fuga vecinilor de pe moșiile feudalilor³⁸, deosebit de valoroase sînt cele care consemnează risipirea unor sate întregi³⁹, ca Rogojenii și Virtejenii, pe apa Nistrului, stăpînite de Vasile Mîrzacu, mare șetrar⁴⁰.

Unii dintre ȣăranii săraci fugeau din satele Moldovei și dincolo de limitele teritoriale ale țării, în Țara Românească sau Transilvania, ceea ce constituie și un aspect important al legăturilor dintre țările noastre. Un act din 4 iulie 1621 se referă la fuga ȣăranilor din satul Mogești al mănăstirii Bistrița, în Țara Românească⁴¹. Despre „birul moldovenesc“ ce se plătea în Țara Românească ne vorbesc mai multe mărturii din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Spre pildă, actul emis de Leon Tomșa, domnul Țării Românești la 10 ianuarie 1630 prin care scutește de dări pe poslușnicii episcopiei de Buzău („niște săraci, unii de pre în Moldova“) numai „să lucreze“ și să fie „de ajutor și de poslușanie“ episcopiei⁴². Prin documentul din octombrie 1630 Chiril Lucaris, patriarhul Constantinopolului confirmă închinarea la biserica Sf. Mormînt din Ierusalim a satului Poieni al mănăstirii Sf. Gheorghe din București, scutit de slujbe și dări, printre care și de „birul moldovenesc“⁴³. În 10 octombrie 1632, domnul Țării Românești, Matei Basarab scutea pe poslușnicii Episcopiei de Buzău (iarăși „niște săraci, unii de pre în Moldova“) de dări⁴⁴. Despre aceiași poslușnici vorbesc și alte documente⁴⁵. Cu privire la ȣăranii moldoveni așezați pe moșia mănăstirii Bradul se păstrează, de asemenea, o însemnată mărturie⁴⁶. Domnul Matei Basarab permitea călugărilor de la Măcsineni să stringă moldoveni, sirbi etc., și să întemeieze slobozie împrejurul mănăstirii, urmînd ca aceștia

să fie scutiți de bir⁴⁷. În 9 aprilie 1642 același domn al Țării Românești permitea lui Eremia Ciocîrlie din Moldova „să-și caute și să-și ia ai lui rumâni care au fugit den țeara Moldovei de satele lui aicea pe pămîntul țării domniei mele (...), în sat domnesc veri în sat boeresc, veri în sat călugăresc, veri în slobozii, veri la târguri (...), să-i ia să-i ducă în Moldova pre la satele lui”⁴⁸. Același dăruia marelui sluger Ghiorma, prin actul din 28 februarie 1645 mai mulți robi moldoveni⁴⁹. Raguzanul Aloisio Radibrat afla în anul 1603 în satul Daiani (în text Dăieni), la nord de Hirșova, și moldoveni. Spune el că acea localitate poate fi asemănată „cu un oraș în care se adunaseră multe mii de români cu familiile lor, fugiți de tirania foștilor domni ai Moldovei și Țării Românești”⁵⁰. Desigur, tot din pricina asupririi unii moldoveni fugeau și în Transilvania⁵¹.

Un important izvor pentru cunoașterea acestui aspect al luptei sociale (fuga de pe moșie), precum și pentru constatarea solidarității dintre domn-boieri-înaltul cler, împotriva maselor populare, îl constituie *Pravila* lui Vasile Lupu. Se spune într-un loc : „Cînd va fugi țărânul de la locul și de la stăpînul său, nime nicăieri să nu-l priimască, iar de-l va și priimi deodată, de sîrg să-l întoarcă înapoi la satul lui de unde iaste”⁵².

Părăseau moșiile feudale nu numai țărânii săraci, ci și alte categorii sociale nevoiașе, printre care, desigur, robii ; plecau la rîndu-le, în alte sate moldovene (boierești, mănăstirești, domnești în slobozii), în târgurile și orașele Moldovei, dar și peste hotare⁵³. În strînsă legătură cu fuga de pe moșie se află o altă formă a luptei de clasă manifestată în Moldova acestui timp — haiducia⁵⁴. Haiducii erau numiți *nu odată* în izvoarele scrise (ex. în *Pravilă*⁵⁵ sau în însemnările călătorilor străini despre Moldova⁵⁶), „tîlhari“, „oameni răi“, „furi“.

Deosebit de valoroase sînt actele cu privire directă la refuzul vecinilor de a asculta poruncile domnului țării sau ale stăpînului local. De exemplu, documentul domnesc datînd din 9 noiembrie 1636 se referă la cei 28 vecini din satul Zărnești care refuzau să dea ascultare boierului Pană, fost paharnic⁵⁷ ; într-un alt act, de la începutul domniei lui Vasile vodă se spune printre altele : „Și așijdereale, tu vătămăne și voi vecini toți dinu satu dinu Vercești, ca să ascoltați toți de sluga noastră Ionașco Jorea ce au fost vornicu, de ce vor hi treabele dumii mele și a satoloi(i) și a loi(i) și ca să aibă a-ș pone vătămănu pre cine va hi voia loi(i), comu-i obiciaiulu“, și amenință : „Iar carele va vrea să nu ascolte și să fugă com s-au învățatu și nu vor vrea să-și plătească cisla, ca să aibă a-lug(g)a și la domnea mea să-lu adoacă că domne mea amu treabă cu acela om”⁵⁸.

Țărânii încălcau și ei stăpînirile — obținute prin fraudă — ale boierilor sau mănăstirilor (de fapt, averile răzășești de odinioară), arau pămîntul, mutau pietrele de hotar, își construiau case sau mori, coseau finul⁵⁹. Ne relevă îndîrjirea cu care luptau țărânii împotriva clasei feudale și mărturiile de la începutul secolului al XVII-lea. Într-un act emis în 18 august 1619 domnul Moldovei Gașpar, scria ureadnicului tîrgului Piatra cum niște oameni au intrat în poienile de la Hangu ale mănăstirii Bistrița, au arat și cosit finul și și-au construit acolo case ; poruncește : „să te duci acolo la acele case și să le dărîmi și să arzi acele case și pe ei să-i gonești“ ; de asemenea, călugării bistrițeni să le

ia toată agoniseala de pe acel loc⁶⁰. După aproape trei ani (mai precis în 1 mai 1622) Ștefan Tomșa, domnul Moldovei emitea un alt act în pricina de mai sus poruncind : „...Să aibi a merge și să le răsiپیți casele lor ; și din și din pâine încă ca să aibă a le lua a dzecia, cum iaste obiceiul⁶¹”.

Alte ori nemulțumiții atacau curtea boierului luîndu-i averea. Așa au procedat Guria și Tigan („tîlhari“, îi numesc actul) împreună cu alții, la începutul secolului al XVII-lea⁶².

Un alt mijloc prin care masele populare încercau să scape din starea de dependență față de stăpînul local era înscrierea la călărași⁶³.

Se cunosc și cîteva mărturii cu privire la refuzul sătenilor de a pleca de pe locul ce le aparținuse părinților lor, pămîntul care, pe o cale cel puțin dubioasă va intra în stăpînirea unui mare feudal ; boierul va apela la autoritatea domnească cerîndu-i sprijin⁶⁴. Importante sînt în această privință documentele referitoare la sătenii din Holohoveni (ținutul Hotin). Astfel, prin actul din 12 iunie 1644, domnul Moldovei scria ureadnicului Borileanu să cerceteze și să aleagă din amintitul sat părțile de cumpărătură ale lui Ureche spătar, deoarece se plînseseră în fața sa sătenii de acolo că susnumitul spătar le încălcă ocinile⁶⁵. Prin documentul din 12 august 1645 vodă scria lui Pătrașcovornic să risipească casele holohovenilor, „toate pînă într-una“, deoarece, în urma cercetărilor întreprinse s-a „dovedit“ că aceia „au înblat fără de ispravă“ și n-au avut moșie⁶⁶. Printr-o altă poruncă, domnul cerea ca holohovenii să fie mutați din sat⁶⁷. Sătenii refuză, căci în 22 august 1649 Vasile vodă Lupu scria din nou : „domniei mele s-au jeluît sluga noastră Neculai Ureche pre niște oameni ce-au fostu de Holohoveni, zicîndu înaintea domniei mele că *au avut în cîteva rînduri gâlceavă cu dînșii* (subl. n.) și s-au părăt și de față în două rînduri înaintea domniei mele și au mârșu și Burileanu de le-au făcut hotarnic acolo la Holohoveni și s-au aflat cum n-au ei nemică acolo, și așa li s-au rupt leagea într-acest chip, cum să nu aibă nici o treabă. Iar după aceeaia au mârșu și răposatul Petriceico ce au fost vornic mare de le-au fostu iarăși hotarnec. ; i au socotit pre direse ce au fostu și au tot aflat cum n-au nici o treabă acolo, că au fost vîndut mai de mult de părinții lor, și i-au scos pre dînșii și din sat. Iar acum de iznoavă s-au sculat de s-au dus în sat și și-au făcut case în tăriia lor și *preste giudețul nostru ce le-am făcut*“ (subl. n.) ; îi poruncește pircălabului de Hotin : „să aibi a le strica casele și să-i scoți și din sat, pentru căce *înblă preste giudețul domniei mele*“⁶⁸ (subl. n.). Știrile cuprinse în aceste mărturii documentare ne relevă caracterul inuman al tratamentului aplicat de feudali țaranilor ; ne dau, de asemenea posibilitatea de a urmări un exemplu al luptei dirze dusă de masele paupere împotriva stăpînului local, dregătorilor domnești și domnului însuși.

Nu uităm că lupta antifeudală se desfășura în condițiile ființării unui complicat și puternic aparat feudal de represiune, mai cu seamă în anii de domnie ai lui Vasile vodă, cînd măsurile în contra celor ce se revoltau (într-un chip sau altul) erau atît de drastice⁶⁹.

Dacă formele superioare ale luptelor antifeudale ne rețin de regulă atenția, cum este și firesc, ele exprimînd o maximă agravare a stării de exploatare și puterea, forța reală a colectivității revoltate,

apoi, aceste forme așa-zise inferioare explică permanența luptei de clasă în evul de mijloc.

Rolul fundamental în revoltele îndreptate împotriva clasei dominante l-au avut și acum, desigur, țăranii⁷⁰.

Mărturiile de importanță deosebită privind luptele sociale manifestate sub forme așa numite inferioare din Moldova primei jumătăți a veacului al XVII-lea se dovedesc a fi documentele (chiar copiile tîrzii care, prin conținutul lor, respectă realitatea, ca și prin lipsa, acum, a originalelor, fac parte din patrimoniul arhivistic național), și *Pravila* lui Vasile Lupu din anul 1646.

Credem că și din mărturiile istorice citate se pot selecționa cele cu referiri directe asupra zonei vasluiene sau cu referiri generale asupra Moldovei, deci în legătură implicită cu Vasluiul, spre a-și afla, în forme grafice diferite, prezența în Muzeul județean de istorie sau în expozițiile temporare, tematice, ce se vor organiza de către acesta.

NOTE

¹ K. Marx, Fr. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, în *Opere*, vol. 4, București, 1958, p. 466.

² N. Grigoraș, *Starea vecinilor din Moldova între anii 1626—1630 și răscola lor*, în SCS-Iași, V, 1954, nr. 3—4, p. 419—438; A. Neamțu, *Răscoala din Moldova în primăvara anului 1633*, în ASI, 1956, nr. 1—2, p. 19—34; N. Grigoraș, *Despre frământările sociale din Moldova din anii 1629—1633*, în SCS-Iași, 1957, fasc. 1, p. 230—233.

³ Fr. Engels, *Originea familie, a proprietății private și a statului*, în K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 21, București 1965, p. 158; Vezi și C. Cihodaru, *Contribuții la cunoașterea obștii teritoriale în Moldova*, în SCS-Iași, 1956, fasc. 1, p. 16—29; P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orinduirea feudală*. București, 1949; H. H. Stahl, *Contribuții la studul satelor devălmașe românești*, vol. I—III, București, 1958—1965.

⁴ *Cartea românească de învățătură, 1646*, București, 1961. Desigur nu lipsa unei pravile era cauza principală a încălcării drepturilor mai ales pe cele ale elementelor sărace (vezi și N. Grigoraș, *Abuzurile și corupția membrilor aparatului de stat feudal din Moldova (sec. XV—XVIII)*, în AIIAI, VIII, 191, p. 102, 109.

⁵ N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1968, p. 152.

⁶ R. Rosetti, *Cronica Bohotinului*, în AAR, tom. XXVIII, 1905—1906, p. 212; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, III, Iași, 1907, p. 167—169, BCS, fond. Documente, I/92, II/2.

⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, II/1, Iași, 1909, p. 157—161; A. V. Sa-va, *Documente privitoare la tirgul și ținutul Orhei*, București, 1944, p. 97—98.

⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, III, p. 122—124.

⁹ BCS, fond. Documente, I/83; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 74—75.

¹⁰ L. T. Boga, *Documente basarabene*, Chișinău, VII, p. 43—44.

¹¹ P. Mihail, *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol (1607—1806)*, Iași, 1948, p. 43—44.

¹² Arh. St. Buc., fond. *M-rea Neamț*, XXXVII/14, XXXVI/22 (nr. 11), *M-rea Răchitoasa*, VI/38 (nr. 2) 57 (nr. 1).

¹³ *Idem*, fond. Episcopia Roman, IV/19, 32.

¹⁴ *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 244.

¹⁵ DRH, A., Moldova, vol. XXII, București, 1974, p. 175—178, Arh. St. Buc., fond. *M-rea Bisericiani*, XIII/35, 37, 38, *M-rea Pingărați*, III/66, 79, 82, 83, AN,

MMCCCXCVI/7 (nr. 38), *Manuscrise*, nr. 548, f. 13—13^v; BARS, fond. Documente. CMXLVL/10, f. 3, (nr. 27, 29—31).

¹⁶ BARS, fond. Documente, CDIX/1.

¹⁷ Arh. St. Buc. fond. AN, MMCCCXXIV/2.

¹⁸ *Idem*, *M-reă Rîșca*, II/4, 5, XXV/23 (nr. 59), 33 (nr. 179); BARS, fond. Documente, CLXXXVII/179; Arh. St. Iași, fond. Documente, CXL/60, p. 12.

¹⁹ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XXI, Iași, II/2, 1909, p. 5—9.

²⁰ DRH, A., Moldova, XXII, p. 193—194, 307—308; I. Caproșu, *Noi documente moldovenești din arhive veneze*, în *AI*, XI, 1974, p. 190—192.

²¹ BARS, fond. Documente, CCLXII/3, 4.

²² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 253—254.

²³ Arh. St. Buc., fond. *M-reă Pingăra*, III/73; DARS, fond. Documente, CMXLVI/10, f. 2 nr. 25).

²⁴ Arh. St. Buc., fond. *Manuscrise*, nr. 629, f. 296, 301, *M-reă Barnovsch* V/8.

²⁵ BARS, fond. Documente, LXXXV/26.

²⁶ DIR, A., Moldova, XVII, vol. III, București, 1954, p. 97—98.

²⁷ Melchisedek, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, p. 50, 57, 116, 35, 69; vezi și p. 31, 32, 116—117, DRH, A., Moldova, vol. XIX, București, 1969, p. 280—283, 612, vol. XXII, p. 190—191.

²⁸ M. D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV—XVIII)*, București, 1973, p. 140, 162.

²⁹ DIR, A., Moldova, XVII, vol. III, p. 182—183.

³⁰ DRH, A., Moldova, XXII, p. 50—51.

³¹ DIR, A., Moldova, XVII, vol. III, p. 97—98.

³² P. P. Panaitescu, *Dreptul de strămutare al țăranilor în țările române (pînă la mijlocul secolului al XVII-lea)*, în *SMIM*, vol. I, București, 1956, p. 113.

³³ *Ibidem*, p. 116—117.

³⁴ DIR, A., Moldova, XVII, vol. IV, București, 1956, p. 358.

³⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 42.

³⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 420—421.

³⁷ *Ibidem*, vol. V, București, 1957, p. 242.

³⁸ BARS, fondul Documente, VIII/7, 13, LXVIII/82, CCLXV/14, CLX/143, CCLXIII/4, CXXXIX/87, CX/135, CCXIV/32, BCS, fond. Documente, LI/12; Arh. St. Buc., fond. Manuscrise, nr. 628, f. 505, nr. 1535, f. 33 (nr. 21), *M-reă Doljești*, VII/26; Arh. St. Iași, fond. Documente, CCCXXXIX/5, p. 1084.

³⁹ R. Rosetti, *Cronica Vascanilor*, în *AAR*, Tom. XXIX, 1906—1907, p. 96—99; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. VII, Iași, 1912, p. 125.

⁴⁰ L. T. Boga, *op. cit.*, II, p. 19—21.

⁴¹ Arh. St. Buc., fond. *M-reă Tazlău*, VIII/14.

⁴² DRH, B., Țara Românească, vol. XXIII, București, 1969, p. 12—13.

⁴³ *Ibidem*, p. 273—277.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 620—621.

⁴⁵ *Ibidem*, vol. XXIV, București, 1974, p. 416—417, 551—552.

⁴⁶ Arh. St. Buc., fond. *M-reă Bradul*, I/3.

⁴⁷ BARS, fond. Documente, CXXVI/175, 203.

⁴⁸ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, III, p. 78—79; XXI, p. 51.

⁴⁹ BARS, fond. Documente, CXXV/59.

⁵⁰ *Călători străini*, IV, București, 1972, p. 274.

⁵¹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. X, București, 1905, p. 131—132; DIR, A., Moldova, XVII, vol. V, p. 335—336. Pentru detaliile colonizării, vezi M. D. Vlad, *op. cit.*, p. 71—72.

⁵² *Carte românească de învățătură*, p. 66.

⁵³ DIR, A., Moldova, XVII, vol. IV, p. 202; DRH, A., Moldova, XIX, p. 210, 254—283.

⁵⁴ S. Iancovici, *Haiducia în Balcani, formă de luptă socială și antiotomană*, în *SAI*, 6, 1964, p. 55.

⁵⁵ *Carte românească de învățătură*, p. 66, 104 etc.

⁵⁶ *Călători străini despre țările române*, V, p. 117, 225 ș.a.

⁵⁷ T. G. Bulat, *Documentele mănăstiri Văratec*, București, 1936, p. 18—19 (La el. vâleatul 7145 transformat în anul 1637)

⁵⁸ R. Rosetti, *Pămîntul, sătenii și stăpîinii în Moldova*, t. I, București, 1907, p. 228.

⁵⁹ BARSR, fond. *Documente*, XLVII/91; Arh. St. Buc., fond. AN, MDCCLXXV/2; *Episcopia Roman*, XVII/2 (nr. 7), *M-reă Neamț*, XXXVII/15, 16, LIX/14.

⁶⁰ *DIR*, A, Moldova, XVII, vol. IV, p. 392—393.

⁶¹ *Ibidem*, vol. V, p. 129.

⁶² *Ibidem*, vol. IV, p. 208—209.

⁶³ R. Rosetti, *Cronica Bohotinului*, p. 213—214.

⁶⁴ Arh. St. Buc., fond. *Mitropolia Moldovei*, CXLIV/4.

⁶⁵ L. T. Boga, *op. cit.*, VII, p. 28—29.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 30—31.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 33.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 35.

⁶⁹ „Cei care taie sarea — nota Bakšič, referindu-se la ocnașii din împrejurările Trotoșului — sînt cei osîndiți de domn pentru vreo faptă rea a lor”; aceștia, „li se taie mai întîi nasul și urechile și sînt băgați pe viață la ocna” (*Călători străini*, V, p. 248—249). Vezi și pedepsele înscrise în *Cartea românească de învățătură* Iași, 1646, precum și N. Grigoraș, *Principalele amenzi din Moldova în timpul orînduirii feudale (secolele al XV-lea — al XVIII-lea)*, în *AIIAI*, 6, 1969, p. 159—175; N. Stoicescu, *Rolul curtenilor și slujitorilor din Țara Românească și Moldova ca instrumente de represiune a luptei țărănimii*, în *Studii*, 15, 1962, nr. 3, p. 631—633.

⁷⁰ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, 1975, p. 31.

TEMOIGNAGES DU PATRIMOINE CULTURAL NATIONAL CONCERNANT LES LUTTES DE CLASSE DE LA MOLDAVIE DE LA PREMIÈRE MOITIÉ DU XVIIIe SIÈCLE MANIFESTÉES SOUS DES FORMES PRÉTENDUES INFÉRIEURES

R é s u m é

Les témoignages documentaires de la première moitié du XVIIe siècle révèlent la caractéristique principale de la lutte de classe en Moldavie, manifestée sous des formes des plaintes adressées à la règne, des jugements, du refus de payer les impôts, du refus de travailler la terre des seigneurs.

Ces formes évidentes de la lutte de classe, considérées historiquement des formes inférieures de celle-ci, ont eu un caractère permanent pendant le Moyen Âge et certainement en Moldavie.

Dans ces manifestations de la lutte de classe le rôle le plus important dans le cadre de ces formes, prétendues inférieures, l'ont eu les peysans.

Les témoignages historiques se référant directement à la zone de Vaslui, invoqués de l'auteur, peuvent constituer les éléments d'une exposition permanente à l'aide des graphiques ou des exposition thématiques temporaires et en même temps peuvent figurer dans un prochain programme du Musée de Vaslui.